
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2013 (год. XXII), ISSN 2367-8585

СТО-ДВЕСТА ГОДИНИ СЛЕД НАС...

Европа чете Чехов. Доклади и съобщения. Отг. ред. Н. Няголова, научен рецензент И. Е. Лошцилов. Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново, 2012, 401 с.

A HUNDRED OR TWO HUNDRED YEARS AFTER US

Europe Reads Chekhov. Papers and Short Publications. Editor in chief N. Nyagolova, reviewed by I. E. Loshtilov. St. Cyril and St. Methodius University Press, Veliko Turnovo, 2012, 401 pp.

През 2010 г. във Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий” бе проведена международна научна конференция в чест на 150 годишнината от рождението на Антон Павлович Чехов. Материалите от тази конференция са издадени в обемист сборник, състоящ се от пет раздела: *Чеховските традиции в европейската култура през XIX–XXI век. Поетиката на А. П. Чехов; Европейската литература и Чехов, Чехов и европейската литература; Чехов в превод на европейски езици: интенция и рецепция; Чехов и неговите произведения на европейска сцена и в европейското кино. Чехов и масовата култура на Европа през XX–XXI век; Чехов в европейското училище.* Тук ще си позволим да прегрупираме статиите според предмета на текста или гледната точка на изследвателя.

Названието на сборника отразява неговата структура: представена е не само руската, но и обширната и многообразна европейска рецепция на творчеството на класика, често преосмисляща

традиционните интерпретации на произведенията му. Статиите са предимно на руски език, но са представени и текстове на български, сръбски, полски, чешки, грузински, украински и турски учени. Те разглеждат естетическите и етични модели, митологизацията, особеностите на поетиката (структура на диалозите, стила и нарацията) у Чехов.

Проектът, дал заглавието на сборника, е под надслов *Европа чита Чехова*. В доклада си *Тема-ремагическая акцентуация актуального проекта* Наталия Додонова представя анкета за читаемостта и разпознаваемостта на Чеховото творчество и стига до извода, че общоизвестността на класика сред неелитарната публика е широка, но си остава на нивото на слуховете, а неговото по-внимателно четене, задълбочено тълкуване и изучаване изисква обмислена програма. Наталия Иванова дефинира *общоевропейските* литературни вкусове на Чехов, а Лия Бушканец поддържа средищната позиция на автора (*руски европеец*) както по начин на мислене, така и по мирогледни и творчески позиции. Изводите, направени от Галина Тиме, свидетелстват за това, че *погледът на другия* (разбиран от немските учени като метафизично съ-битие, докато руската трактовка поставя акцент върху диалогичността) се отразява и в рецепцията на Чеховите произведения, където главната категория на феноменологията на творческия процес – *проблематичността на събитието* – се проявява в противоположно значение.

Как европейските изследователи оценяват Чеховото наследство през ХХІ век? Статията *Апология русской женщины* на унгарския професор Золтан Хайнади е програмна за сборника. В нея се очертава митопоетичната основа на чеховското разбиране на женствеността и любовта в *Душичка*. Съвременните трактовки, стилистичните и поетологични съвпадения, общото и деструктивното в различните *умове на сърцето* разглежда украинската авторка Ганна Улюра в анализа на повести от Антон Чехов, Сергей Солоуха и Галина Щербакова.

Митопоетичният подход определя и текста на Сергей Телегин върху повестта *Степ*. Телегиновата *митореставрация* позволява сюжетът на повестта да бъде прочетен като модел на инициацията на младия герой с отворен за новия живот финал. Подобна гледна

точка използват в съвместния си текст върху Чеховата драматургия Марина Ларионова и Виктория Кондратиева. Споменатите места, градове и региони в Чеховите пиеси концентрично се разширяват и носят определени конотации, базирани върху повтарящи се в различните текстове архетипни топоси.

Ивайло Пеев изследва образите на персонажите в плана на телесността, в системата на комичните антитези и използването на детайла. Наталия Изотова класифицира функциите на вметнатите реплики, прекъсващи протичането на диалога между персонажите. В доклада на Красимир Иванов се обръща внимание на съотношението между реалистични и романтични елементи на дискурса в разказа *Йонич*, с който завършва господството на занимателния сюжет и взема връх *не-събитието*. Стилистиката и наративната организация на речта, контекстуалните и символични функции на пейзажа са разгледани от Людмила Гордиенко и Елена Трегубова. Снежана Милосавлевич-Милич анализира паралелните наративи, сегментите от късия Чехов разказ, които не са част от основния сюжет и най-често са ситуирани в бъдещето, а дискурсивно са свързани с миналото, разколебавайки строгите очертания на реалистичната визия. Събитийният обрат в повестта *Драма по време на лов* е свързан от Деян Милутинович с подобен механизъм в новелистиката на Бокачо, но и в детективската и постмодерната проза. Олга Спачил и Наталия Щаренская представят не просто два английски превода на Чехови произведения, а анализират разказа *На пътя* от гледна точка на поетиката и ономастиката.

Най-често интерпретираното произведение на Чехов се оказва *Палата № 6*. Владислава Казълова поставя акцент върху идейното съотношение между здраве и болест. Рената Хшан пише за тясната връзка между лечебната практика и литературната дейност на класика, проявяваща се както в психологизацията, така и в подбора на детайла. Наталия Черняева разглежда концепта *лудост* чрез представяне на общите елементи на хронотопа, на специфичните мотиви и субконцепти, на смисловите структури в класическата и в постмодерната литератури. Силен е интересът и към екранизациите на *Палата № 6*. От статията на Вячеслав Шулженко става ясно, че лудостта се превръща в оръдие на съпротивата срещу тоталита-

ризма. Наталия Няголова разглежда особеностите на визуалното решение на вербалния текст в екранизацията на представителя на югославската *черна вълна* Лучиан Пинтилие.

Общоизвестен факт е, че Чехов е вторият най-често поставян драматург след Шекспир. Явните паралели между Трепльов и Хамлет, техният театрален опит и други прилики в биографиите на персонажите са разгледани детайлно от Вадим Смиренски. Интермедиялният аспект на анализа е разпознаваем и в доклада на Мария Виноградова, която открива сходство между филма на Клод Милер *La Petite Lili* (Малката Лили) и *Чайка*. Мотивирани са (уж) случайните чеховски детайли, благодарение на които се реализират допълнителни смисли и психологизация на бита. Българската изследователка Николина Бурнева разкрива като основна тема във филма на Ангела Шанелек *Nachmittag* (Следобед) – създаден по мотиви от *Чайка* и *Вишнева градина*), репрезентацията на депресията като нелечима пандемия. Лентата е построена според естетиката на незавършеността и разпада, в която могат да бъдат открити ефекти от американското *road movie* и постхуманизма.

Пиесата *Три сестри* се разглежда от някои автори в отношението *текст – театрална инсценировка*. Според Елена Георгиева, нереализираността на мечтите е отразена в семиотиката на цветовете като изразител на душевното състояние на героите. Лингвopoетологичният подход на Ирина Гладиллина и Елена Усовик доказва не само формалната монологичност на диалозите, но и десемантизацията на модалните глаголи (мечтатъ, хотеть, желать). Валентина Головчинер представя нови пътища за решение на традиционното драматургично действие в пиесите на Чехов и Горки. Отчетена е частната и обществено-философската насоченост на драмите, темите и подтемите, хронотопа и схемата на действащите лица. Майа Праматарова проследява освобождаването на европейските, в това число и съветски, режисьори от влиянието на Станиславски, което позволява ново разбиране на Чеховия текст. Чрез съпоставка на различните драматургични функции на персонажа Роберт Борох твърди, че в новата полска постановка на «Три сестри» реализацията на скрития потенциал в образа на Ферापонт води до свършено ново тълкуване.

Чеховските иновации се отбелязват и от изследователите на комедията «Вишнева градина». За драматургичния текст е нехарактерно използването на наративната (събитийна) ремарка вместо паратекстуални глаголи от свършен вид сегашно време. Юрий Домански превръща в предмет на анализа си именно подобно изключение в Чеховия текст – „засмеялся в кулак“.

В статиите нерядко се използва и интертекстуалният подход. По мнението на Владимир Звенияцковски, в сферата на философията на любовта и структурата на пейзажа Чехов може да бъде считан за предшественик на Д. Х. Лорънс. Дануше Кшицова съпоставя *Вишнева градина* с *Odházení* (Напускане) на Вацлав Хавел през призмата на действието и характера, с оглед на злободневността и абсурдността в поетиката на чешкия драматург. В статията на Вячеслав Ходус се разглежда семантиката на несвойствените за драмата *мълчание* и *тишина* при Чехов и Метерлинк. Анализът е проведен от позицията на метапоетиката на текста. Заедно с теоретичната обосновка на термина *комуникативно събитие* Юрий Шатин изследва реализация му в Чеховия текст и в действието на постановките на Еймунтас Някрошюс. Символичните елементи на театралния инвентар преобразуват създадената в текста комуникативна пустота и подсказват формите на преосмисляне.

Третият раздел започва с историческия обзор и оценката на преводите на Чеховите текстове в Грузия. *Вишнева градина* е добре приета и в съседните на Русия страни. Даря Олицка разглежда историята на немските преводи, намиращи се дълго време под влиянието на Станиславски. Обърнато е внимание върху каноничните интерпретации на Чеховите пиеси (с оглед на жанровите формулировки, специфичната структура, функцията на ремарките и т.н.). Историческият подход позволява да бъде проследено развитието на езика на преводите по отношение на точността, манталитета, културния контекст и реалиите, научния коментар. Етимологизацията на имената също води до задълбочено изучаване на смисловите напластявания.

Турската изследователка Тюркян Олджай разкрива неизвестния досега, голям интерес на турската публика към произведенията на руския драматург. Друга авторка от Турция – Гюнюл Узел-

ли обяснява популярността на Чехов в масовата култура с това, че архетипният слой на неговите произведения е необичайно неутрален, актуален и се възприема с лекота. Интересно е, че в Турция *Вишнева градина* предизвиква фурор като трагедия, а не като комедия, както е Чеховият замисъл. Според Малгожата Семчук, от полските постановки в края на миналия век лъха оптимизъм и самокритичност, в тях се акцентира върху «комедийната» страна на чеховите произведения.

Радостина Велева в статията *Чехов през деветдесетте* също разглежда творчеството на Чехов в контекста на последните десетилетия на XIX и XX век, имащи много общи черти, сред които и «капитализацията», довела до аналогични теми, сюжети, стереотипи, както и до отказ от ценности и традиции, до дискредитация на темпоралността. Полският изследовател Павел Хох представя духовния облик на класика според написаното от Иван Бунин (*За Чехов*), който се самоопределя като следовник на Антон Павлович и счита жизнените факти за неизбежни определители на творческия път. Предмет на статията на Владимир Шадурски е рецепцията на Чеховото творчество сред руската емиграция (Бунин, Зайцев, Алданов, Газданов). Ренета Божанкова изследва развитието на мотива «градина» в произведенията на трима руски писатели (Чехов, Бунин и Набоков), свързани по различен начин с модернистичния светоглед. Наталия Кузнецова проследява как ирационалната двуплановост на Чехов се отразява пряко върху метафизиката на писателя Набоков (*Пролет във Фиалта*).

Съвременната литература изобилства с текстове, ориентирани към класическото наследство на Чехов. Тази тенденция анализират Наталия Масленкова и Елена Сергеева с оглед на общоприетите стратегии за разбиране на чеховите текстове във връзка с т.н. «прецедентни текстове». Обърнато е внимание на разпознаваемостта на клишетата като пародийни маркери на училищната, формална трактовка на творчеството на класика. В този контекст е интересна и статията на Румяна Евтимова, посветена на систематизацията на съвременните пиеси по мотиви на Чехов – колажен, алегоричен и диалогично-съпоставителен тип. Дечка Чавдарова допълва изследването на съвременното пародиране на концептите, приписвани на

Чехов, в съвременната българска драма. Надежда Тропкина анализира чеховия *свърхтекст* в съвременната руска поезия през призмата на мотивиката и епизода, в това число и на промеждутъчния или страничен интертекст.

Последният раздел на сборника започва с текста на Огняна Георгиева-Тенева *Невъзможният диалог*. В него е представен модел на хуманитарното изграждане на универсални нравствени норми у учениците чрез прочита на Чеховите разкази. Подобни въпроси стоят и пред украинската образователна система, като към тях се добавят и някои идеологически моменти. Според Оксана Филенко, чеховата «интелигентност» може да стане девиз за възпитанието на подрастващите. Тези методологическите постановки се допълват от примери из педагогическата дейност на С.А. Рачински, представени от Николай Коншин и Людмила Лисюкова, които дискутират и чеховското разбиране за християнско преподаване и учебно-възпитателен процес. Деляна Христова описва една минала ситуация в изучаването на руската литература (в частност, на Чеховите текстове) в България като илюстративен материал към учебника по руски език. Възможна ли е тази ситуация днес?

Както става ясно, прочитът на Чеховото наследство се реализира в най-разнообразни посоки – от изучаването на неговата поетика до рецепцията на неговите произведения. И това разнообразие е ефектно съчетано в един мащабен сборник. Дори след 150 години и след стотици трудове върху творчеството на писателя изследователите могат да открият нови аспекти в него. Сборникът *Европа чете Чехов* се отличава с взаимодействието между европейската и руската перспектива към този класик, която без съмнение ще определя и бъдещите прочити.

Ангелика Молнар